

висувався своїми заслугами і досягненнями, вражав співрозмовників своєю мудрістю, висновками життя [2].

Помер Піддубний у 1949 році, похований у місті Єйську, що на Кубанщині. Перед смертю до смерті просив усіх, хто приходив до нього: "Поховайте мене на тому березі, на морем", тобто на західному березі Азовського моря, в Україні [3].

Спортивний світ добре знає найсильнішого борця всіх часів і народів – Івана Піддубного. На жаль, світ знає його не як нашого, українського, а російського атлета. Російській спортивній громаді належить чимало зробити, аби ім'я видатного українця було належно пошановане в Україні, аби спортивний шлях Івана Піддубного був визначним дороговказом для юних спортсменів, для підлітків та молоді. Міркуємо, що повернення до історичної справедливості, до спортивних традицій не може бути перешкодою для подальшого утвердження й розвитку духовності української нації.

Підводячи підсумок, з впевненістю можна твердити, що світове надбання Піддубного – надбання всього українського народу і, безперечно, його ім'я посідає одне з перших місць в історії українського спорту.

Література:

1. Брусилов Д.А. Иван Поддубный. – Москва: Физкультура и спорт. – 1975.
2. Брусилов Д.А. Чемпион чемпионов (Иван Поддубный). – Москва: "Молодая гвардия". – 1973.
3. Золоті сторінки олімпійського спорту України / За ред. І.Н. Федоренка. – К.: Українська література, 2000. – 192 с.
4. Меркурьев В.И. Иван Поддубный. – Краснодар: Кн. изд-во, 1976.
5. Чемпион чемпионов (к столетию со дня рождения И.М. Поддубного) // Спортивная жизнь России. – 1981. – №9. – С. 24 – 25.

THE NAME OF IVAN PIDDUBNYI IN UKRAINIAN SPORTS HISTORY.

Oksana VATSEBA, Vira YUHIMUK

The life and sports achievements of a great Ukrainian wrestler Ivan Piddubnyy are described

---

ВИСНОВКИ ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТКУ СТУДЕНТСЬКОГО СПОРТИВНОГО РУХУ В УКРАЇНІ

Світлана СТЕПАНЮК

Львівський державний інститут фізичної культури

Спортивний рух є важливою складовою системи фізичної культури студентів України. У багатьох видах спорту спортсмени-студенти складають більшість національних збірних команд. Рівень спортивних досягнень студентів України

викликає повагу й авторитет міжнародної громадськості. Показовими в цьому плані є результати виступів студентської збірної України на останній XXI Всесвітній зимовій Універсіаді 2003 року, яка відбулася в Тарвізіо (Італія). Збірна команда студентів України посіла почесне друге місце після збірної команди Російської Федерації, істотно випередивши такі потужні у спортивному відношенні держави, як Китай, Японія, Італія, Канада, Великобританія та інші (таблиця 1).

Таблиця 1

Розподіл місць на XXI зимовій Всесвітній Універсіаді

Місце	Країна	Медалі		
		золоті	срібні	бронзові
1	Російська федерація	11	10	10
2	Україна	7	4	3
3	Китай	6	2	2
4	Японія	5	3	6
5	Північна Корея	5	3	3
6	Італія	3	7	2
7	Словенія	3	4	2
8	Австрія	3	2	2
9	Чеська Республіка	2	2	2
10	Казахстан	2	2	2

Водночас, у вітчизняній науково-методичній літературі бракує аналітичної інформації з історії, організації, статистики та специфіки розвитку національного студентського спорту; достовірної інформації про представництво, здобутки українських спортсменів-студентів на внутрішній та міжнародній спортивній арені тощо. Зауважимо, що окремі аспекти цієї проблеми висвітлювалися у працях Ю.М. Теппера (1980), В.М. Платонова (1994), С.І. Операйла (2002), В.К. Гаврилка (1999), М.Ю. Пугачевської (1995) та ін.

Вважаємо, що об'єктивний науковий аналіз особливостей формування та розвитку студентського спортивного руху в Україні є актуальною проблемою теорії та історії вітчизняного спорту.

Дослідження проводилося у рамках теми 1.1.4 "Історико-методологічні засади розвитку української фізичної культури" Зведеного плану науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту на 2001-2005 роки Державного комітету молодіжної політики, спорту і туризму України.

У цій роботі ми поставили собі за мету визначити особливості формування розвитку студентського спортивного руху в Україні в ХХ столітті.

Конкретними завданнями цієї роботи було: виявити основні етапи розвитку студентського спортивного руху в Україні, діяльність його керівних органів та основні форми змагальної діяльності студентів-спортсменів України на міжнародній арені.

Основними методами нашого дослідження були:

- аналіз літературних джерел, статистичної інформації та міжнародної інформаційної мережі "Інтернет";
- історико-порівняльний аналіз,
- елементи контент-аналізу та узагальнення.

Проведений нами аналіз показав, що процес зародження та формування студентського спортивного руху в Україні припадає на початок ХХ століття і пов'язаний з бездержавним статусом, розвитком студентського спорту в царській Росії, а згодом у Радянському Союзі.

Перші студентські спортивні гуртки створюються в окремих містах України ще в XIX столітті. Бажання займатися спортом було корпоративним, що відповідало традиціям університетів у всьому світі. Але “Правила про студентів”, що діяли в Росії наприкінці XIX століття, та типовий університетський статут 1894 року забороняли студентам у будь-які організації, в тому числі й спортивні. Як зазначають дослідники, до 1907 року прізвища студентів зустрічалися лише у списках “буржуазних” атлетичних гуртків [12].

Після революції 1905-1907 років царська влада змушена була піти на деяку демократизацію студентського руху. Міністерство народної освіти схвалило “Тимчасові правила організації студентських установ у навчальних закладах”, які дозволяли створювати гуртки співу, танців, а також колективно займатися фізичними вправами, якщо на це була згода керівника. Зауважимо, що з боку державних органів не відбувалося будь-яке фінансування таких занять.

Спортивна діяльність студентів у дореволюційний час була обмеженою. На початок XX століття року лише у 35 з 105 вищих навчальних закладів Російської імперії діяли спеціальні спортивні гуртки [3].

Цей аналіз показує, що у дореволюційному студентському спорті спостерігалась низька самодіяльність, відсутність обміну досвідом між навчальними закладами в галузі фізичної культури та спорту. Студентам-спортсменам вищих навчальних закладів не вдалося об’єднатися в окрему, самодіяльну організацію. Дослідники стверджують, що в царській Росії існувала лише єдина, Петербурзька студентська спортивна ліга, створена у 1911 році [12]. За винятком невеликої кількості учительських студентів, у вищій школі заняття з фізичного виховання не були обов’язковими, а переважно, здебільшого, були самі студенти.

Відмовляючись без матеріальної підтримки, ізольовано від загально-спортивних заходів, для студентського спорту не було реальних перспектив для поступального розвитку [1].

Разом з тим, дореволюційний період розвитку спорту у царській Росії характеризувався активним формуванням науково-теоретичних засад. Працями П.А. Лесгафта закладена основа російської школи фізичного виховання. В українській Україні серед активних діячів та організаторів спорту зазначимо О.К. Анохіна, В.К. Крамаренка [4]. Безперечно, що діяльність цих видатних діячів чинила вплив на структурування студентського спорту.

Після Жовтневого перевороту 1917 року перший етап організації фізичного виховання у вищій школі вирізнявся недостатньою кількістю викладацьких кадрів та відсутністю технічної бази. Заняття мали переважно самодіяльний характер [2].

У 1925 році Центральне бюро студентської профспілкової організації колишнього Російського імператорського університету прийняло положення про гурток фізичної культури у ВНЗ, що мало неабияке значення для генези студентського спортивного руху [7].

У 30-ті роки XX століття починає активно формуватися структура усієї студентської спортивної роботи. У ВНЗ на першому році навчання для студентів організовуються заняття загальної фізичної підготовки, а впродовж другого та третього років – заняття у спортивних секціях з різних видів спорту [8].

Важко на повний перехід ВНЗ до планомірної організації фізичного виховання суттєво впливає недостатня кількість кваліфікованих кадрів. Для вирішення цієї проблеми у 1929 році при Київському інституті народної освіти відкрито інструкційний курс з фізичного виховання, а молоді спортсмени з усіх союзних республік

скеровувалися для навчання в Державний центральний інститут фізкультури та Ленінградський ДІФК ім. П.Ф. Лесгафта [12].

У 1932 році за ініціативою ВЛКСМ введено Всесоюзний спортивний комплекс "Готовий до праці та оборони" (ГПО), який сприяв створенню єдиних вимог до фізичного виховання різних груп населення, в тому числі студентів, що дозволяло контролювати та об'єктивно оцінювати діяльність відповідних кафедр та спортивних клубів ВНЗ. Завдяки підготовці значківців ГПО збільшилася кількість видів спорту, які культивувалися в інститутах та університетах.

Разом з тим, удосконалювались і традиційні форми роботи. Істотному зміцненню контактів між ВНЗ сприяла перебудова масового фізкультурного та спортивного руху на основі діяльності щойно створених добровільних спортивних товариств, а також з врахуванням вимог Єдиної спортивної класифікації [6].

Після завершення Другої Світової Війни розпочався новий етап розвитку студентського спорту в Україні. Відновлюється спортивна робота у вищій школі. Незважаючи на труднощі повоєнних років, нестачу інвентаря й т. ін., вже у 1944 році відбулися міські студентські спартакиади у Києві, Харкові, Одесі та Дніпропетровську. У 1944-1945 навчальному році у деяких навчальних закладах республіки починають створюватися спортивні клуби [12].

З 1947 року студенти-спортсмени Української РСР починають брати участь у відомчих всесоюзних студентських спартакиадах. Основна роль у розвитку спорту належала колективам Київського та Харківського державних університетів, Донецького політехнічного та Дніпропетровського медичного інститутів та інших крупних навчальних закладів.

Підкреслимо, що у 40-і роки відбулися суттєві зміни у структурі фізкультурного руху. Завершилася перебудова низової ланки – колективів фізкультури та спортивних. Значно збільшився спортивний потенціал вузів у зв'язку з відкриттям факультетів фізичного виховання, перші з яких відкрилися в Харкові, Миколаєві, Вінниці та інших містах України.

1949 рік став початком участі радянських, а відтак і українських студентів-спортсменів у змаганнях світового масштабу. У цьому році під час II Всесвітнього фестивалю молоді та студентів у Будапешті відбулися Університетські ігри. Участь у них збірної СРСР була не тільки політично престижною, але боротьба за перемогу була спробою набуття міжнародного, спортивного досвіду. Радянська команда досягла неабиякого успіху, здобувши на Університетських іграх 114 із 134 золотих медалей та посіла перше загальнокомандне місце [11].

Через два роки відбулася етапна подія у спортивному житті вузів. У липні 1951 року відбулася I Всесоюзна студентська спартакиада. В подальшому ці змагання стали не тільки оглядом спортивної роботи у ВНЗ, але й важливим етапом підготовки найсильніших атлетів до участі в Універсіадах та Олімпійських іграх.

Зауважимо, що в 50-ті роки ХХ століття спостерігається активна участь студентів України у республіканських та всесоюзних змаганнях ДСТ "Здоров'я" та "Наука". Саме ці товариства координували діяльність спортивних клубів ВНЗ та об'єднували студентів спортсменів.

Однак, незважаючи на чималі досягнення спортсменів-студентів України на всесоюзних та міжнародних змаганнях, резерви вузівського спорту використовувалися нерационально. Так, спортсмени-студенти були членами різних ДСТ, що залежало від відомчого підпорядкування інституту. Спортивні організації університетів та педагогічних інститутів входили до складу ДСТ "Наука", в той час як спортсмени інститутів фізкультури виступали за збірні команди ДСТ "Іскра" та "Медик", а студенти політехнічних ВНЗ об'єднувалися під спортивним прапором ДСТ "Металург", "Харчовик" та "Шахтар".

На рис. 1 подано структурну схему Організації фізичного виховання студентської молоді в системі Міністерства вищої та середньої освіти СРСР.

Завданням товариства “Буревісник” було залучення студентів, аспірантів, професорсько-викладацького складу до систематичних занять фізичною культурою та спортом разом з відомствами, міністерствами (які мали у своєму підпорядкуванні вищі заклади освіти), та кафедрами фізичного виховання. Основою товариства, його первинною організацією був спортивний клуб, який створювався у вищій школі студентським профспілковим комітетом та місцевим комітетом профспілки працівників освіти, наукових закладів та вищою радою товариства.

Зауважимо, що Всесоюзне добровільне товариство “Буревісник”, починаючи з 1959 року, увійшло до Міжнародної федерації університетського спорту (FISU). З цього часу саме цьому товариству призначено формувати команди для участі в Універсіаді – всесвітніх студентських спортивних іграх [13].

Зауважимо, що діяльність “Буревісника” в Україні поширювалися на усі області за 45-літню історію діяльності ДСТ “Буревісник” відіграло неабияку роль у розвитку студентського спортивного руху на Україні.

З розпадом Радянського Союзу та зміною керівних органів студентського спорту в 1992 році в Україні утворено Центральний спортивний клуб “Гарт. На той час він стає органом державного управління спортом та фізкультурно-оздоровчої роботи серед дітей та учнівської молоді в навчальних закладах усіх типів та рівнів акредитації у структурі Міністерства освіти України. Центральним спортивним клубом “Гарт” налагоджується система змагань, організуються та проводяться Всеукраїнські Універсіади, Кадетські ігри, різноманітні змагання серед учнівської та студентської молоді у навчально-виховних закладах освіти [10].

У межах своїх повноважень “Гарт” був відповідальний за проведення спортивних заходів, навчально-тренувальних зборів, та за організацію участі студентів у Всеукраїнських спортивних заходах; сприяв розвитку олімпійського руху в Україні серед молоді; допомагав у діяльності учнівських, студентських, молодіжних, громадських організацій фізкультурно-спортивної спрямованості (асоціацій, спілок, рад, комісій тощо); координував усю діяльність з розвитку фізичної культури молодого покоління.

ЦСК “Гарт” випала почесна місія разом з зацікавленими органами державної виконавчої влади, громадськими та спортивними організаціями комплектувати та здійснювати підготовку збірних команд України для участі у Всесвітніх Універсіадах, Гімназіадах, чемпіонатах Світу та Європи серед студентів, та в інших міжнародних змаганнях [10]. Саме під керівництвом “Гарту” студенти-спортсмени України вперше виступили самостійною командою у Всесвітній зимовій універсіаді 1993р. в Замосці (Польща).

Окрім того, в Україні з 1993 року діє Спортивна студентська спілка України (СССУ), єдиним генеральним секретарем якої з моменту створення до сьогодні є В.Гаврилко. Цей рік став роком офіційного входження України до Міжнародної федерації університетського спорту.

Як зазначено у статуті, СССУ – це Всеукраїнська громадська організація, яка ґрунтується на добровільних засадах студентів і працівників середніх спеціальних і вищих закладів освіти, інших освітніх організацій, створених з метою фізичного і спортивного удосконалення молоді, розвитку видів спорту і підготовки резерву для збірних команд України. Вона представляє та захищає інтереси України в міжнародному студентському спортивному русі в усіх заходах, які проводить Міжнародна федерація університетського спорту.

Зауважимо на ще один аспект розвитку студентського спортивного руху. У 2001 році створено Комітет з фізичного виховання та спорту Міністерства освіти і науки України, як новий орган державного управління в сфері фізичної культури і спорту. Завданням цього Комітету є вдосконалення структури та організації роботи з фізичного виховання та спорту в навчальних закладах України, управління й координації фізкультурно-спортивної роботи серед молоді [9].

Таким чином, проведене нами дослідження дозволило виявити форми змагальної діяльності студентів-спортсменів України на міжнародній арені, основними з яких є Універсиади, Гімназиади, Кадетські ігри, фестивалі молоді.

Найважливіші етапи розвитку студентського спорту у нашій країні пов'язані з діяльністю Добровільного спортивного товариства "Буревісник" (1957), Центрального спортивного клубу "Гарт" (1992), Спортивної студентської спілки України (1993) та Комітету з фізичного виховання та спорту Міністерства освіти і науки України (2001).

Вважаємо, що подальше дослідження різних аспектів розвитку студентського спортивного руху в Україні сприятиме вдосконаленню системи фізичного виховання та студентської молоді.

Література:

1. *Забезпечення фізкультурної роботи профспілок за виробничим принципом.* – К., 1931. – 9 с.
2. *Бончак А. П'ятиріччя радянської фізкультури на Україні.* – Х., 1928. – 39 с.
3. *Закоряд А.А. Основы советской системы физкультуры.* – М.: Новая Москва, 1926. – 124 с.
4. *Золоті сторінки олімпійського спорту України (1894 – 2000) / За ред. І.Н. Федоренка.* – К.: Олімпійська література, 2000. – 192 с.
5. *История физической культуры и спорта: Учебник для ин-тов физ. культуры / Под ред. В.В. Столбова.* – М.: Физкультура и спорт, 1983. – 359 с.
6. *Комсомол и физическая культура в СССР (материал для докладчиков к 30-летию ВЛКСМ).* – М.; Ленинград: Физкультура и спорт, 1948. – 32 с.
7. *Бонч В.В. Від всевобучу до світових рекордів.* – К.: Здоров'я, 1971. – 183 с.
8. *Основные постановления, приказы и инструкции по вопросам Советской физической культуры и спорта 1917-1957 гг. / Сост. И.Г Чудинов.* М.: Физкультура и спорт. – 1959. – С. 302.
9. *Заявлення про Комітет з фізичного виховання та спорту Міністерства освіти і науки України. Затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 28.05.2001.* – №412. 7с.
10. *Заявлення про Центральний спортивний клуб "Гарт" Міністерства освіти і науки України.* – 1993. – С. 1.
11. *Степанюк С. Роль і значення Всесвітніх фестивалів молоді і студентів у розвитку студентського спортивного руху. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. Наук. Пр. під ред. Єрмакова С.С. – Львів: ХДАДМ (ХХІІ), 2002. – №10. – С. 32-38.*
12. *Томар Ю.Н. Спорт в высшей школе.* – К.: Вища школа, 1980. – 127 с.
13. *Энциклопедический словарь по физической культуре и спорту М.: Физкультура и спорт. – 1961. Т.1. – С. 195.*

THE PACUALIARITIES OF SHAPING AND DEVELOPMANT OF STUDENTS SPORT MOVEMENT IN UKRAIN

Svitlana STEPANUK

Lviv State institute of Physikal Culture

The article is devoted to the determination of students sport movement in Ukraine, Ukraine chairmen's action and main forms of competitive activity of Ukrainian students in international sports.

ОЛІМПІЙСЬКА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ ЯК СКЛАДОВА МІЖНАРОДНОЇ СИСТЕМИ ОЛІМПІЙСЬКОЇ ОСВІТИ

Юрій ЗАЙДОВИЙ

Львівський державний інститут фізичної культури

Одним із важливих напрямів діяльності Міжнародного олімпійського комітету є пропаганда ідей олімпізму, популяризація знань про визначальні засади олімпійського руху, історію Олімпійських ігор стародавньої Греції та сучасності; органічне поєднання освітніх, виховних та розвиваючих завдань виховання дітей та молоді у процесі фізичного виховання й т. ін.

У структурі олімпійського руху вирішення цих важливих завдань покладено на Міжнародну та національні олімпійські академії.

Зауважимо, що в сучасній вітчизняній науковій та науково-популярній літературі, зважаючи на ґрунтовний масив наукових досліджень у галузі теорії і методів олімпійського спорту (В.М. Платонов, С.И. Гуськов, М.М. Булатова, К.П. Сахновський, А.М. Лапутін, Л.В. Волков та інші) та безперечну рівноцінність освітньо-виховних завдань спорту й теоретико-методичних засад спортивної підготовки, бракує відповідних досліджень щодо ролі й місця олімпійської освіти в освітньо-виховній системі, діяльності національних олімпійських академій тощо.

Зауважимо, що в останні роки науковий інтерес до питань олімпійської освіти зростає, про що свідчать окремі статті та розвідки М. Булатової; А. Єфімова; В. Запорожжя; В. Кудиненка, В. Бізіна, О. Кривенцова, С. Філя; В. Платонова, С. Гуськова [1,2,3,6,7], кількість і масштабність яких явно непропорційна порушенням проблемам.

Відновлення української державності покликало до утворення важливої інституції у структурі національного олімпійського руху – Олімпійської Академії України (ОАН). Історія діяльності цього громадського утворення налічує вже понад десять років, але до останнього часу жодного узагальнюючого, комплексного наукового аналізу діяльності Олімпійської Академії України не проводилося.

Саме тому, ми поставили собі за мету з'ясувати роль та значення Олімпійської Академії України в системі міжнародної олімпійської освіти.